

SADRŽAJ:

TRŽIŠTE KAPITALA.. 2

1.0. Uvod. 2

1.1. PONUDA KAPITALA.. 3

1.2. OBLICI KORIŠĆENJA KAPITALA.. 7

1.3. ULAGANJE U AKCIJE ILI AKCIONARSKI KAPITAL.. 8

1.4. UČESNICI NA TRŽIŠTU KAPITALA.. 10

1.5. BERZE I BERZANSKO POSLOVANJE.. 11

1.5a. Najznačajnije svetske berze. 13

1.5b. Beogradska berza. 14

1.6. ULOGA DRŽAVE NA TRŽIŠTU KAPITALA.. 15

1.7. DUGOROČNE HARTIJE OD VREDNOSTI. 16

1.8. DEONICE (AKCIJE). 17

1.8a. OBIČNE AKCIJE.. 18

1.8b. PREFERENCIJALNE (POVLAŠĆENE) AKCIJE.. 18

1.8c. UŽITNIČKE AKCIJE.. 19

1.9. UPRAVLJANJE DIVIDENDOM... 20

2.0. OBVEZNICE.. 24

2.1.Vrste obveznica. 24

2.2. PLATINI PROMET I BANKARSKE TRANSAKCIJE.. 26

2.2a. Instrumenti platnog prometa. 27

2.2b. Obavljanje platnog prometa elektronskim putem.. 27

2.3. OSNOVNI OBLICI FINANSIRANJA.. 28

2.4. ULOGA I ZNAČAJ FINANSIJSKIH DERIVATA.. 30

2.4a. Fjučersi 31

2.4b. Opcije. 33

2.4c. Ostali finansijski derivati

TRŽIŠTE KAPITALA

1.0. Uvod

Teorija kapitala je sastavni deo teorije imovine i ona predstavlja centralno pitanje i srž političke ekonomije u okviru koje se detaljno i izučava.

Reč kapital potiče od latinske reči caput, što znači glava, odnosno od prideva capitalis-glavni. Kapital kao reč se prvi put pojavljuje u srednjem veku sa širenjem trgovačkog bogatstva i pojavom kredita. Ono što se obično tada, pa i danas podrazumevalo pod kapitalom jeste ukupnost dobara koja donose kamate.

Kao trgovina kapitala smatra se trgovina likvidnim novcem raspoloživim u roku dužem od jedne godine. Drugim rečima, tržište kapitala predstavlja institucionalno organizovani prostor sa svim potrebnim elementima neophodnim za njegovo funkcionisanje u tačno određenom vremenu, kao i pravila i uzanse ponašanja učesnika.

Osnovna funkcija tržišta kapitala je upravo ta da vrši stalno okupljanje imaoaca i tražioca kapitala na određenom mestu i u određeno vreme.

U tržišno razvijenim zemljama način funkcionisanja, bankarske operacije i tehnologija rada na tržištu kapitala odvijaju se na osnovu jasnog poslovnog kodeksa, morala i dobrih poslovnih običaja. Naime, učesnici na tržištu kapitala pri obavljanju raznih transakcija dužni su da se pridržavaju sledećih principa i karakteristika:

- **jednoobraznost**, koja podrazumeva koja podrazumeva primenu jednoobraznih instrumenata po formi i sadržini, jednoobraznost dokumenata i njihove obrade, kao i jednoobraznost tehnologije rada,

- **jedinstvenost**, koja podrazumeva jedinstven način poslovanja i obavljanja tržišnih transakcija;

- **internacionalnost** u realizaciji ovih poslova, koja označava striktno poštovanje i pridržavanje međunarodnih pravila i običaja;

- **široka lepeza ponude tržišnog materijala i veliki broj učesnika** ovlašćenih za obavljanje poslova na finansijskom tržištu;

- **efikasnost i korektnost**, koja se ogleda u pravovremenoj i promptnoj valutaciji priliva i odliva sredstava po osnovu realizacije tržišnih transakcija na nacionalnom i međunarodnom tržištu;

- **tržišno ponašanje i apsolutna konkurentnost svih učesnika** na tržištu sa stanovišta kvaliteta tržišnih usluga koje se pružaju klijentima;

- **besprekorna finansijska disciplina** na svim nivoima i kod svih učesnika;

- **savremena tehnologija rada** uz primenu najsavremenijih tehničkih pomagala;

- **racionalnost** poslovanja institucija izražena kroz niske transakcione troškove;

- **potpuna i dosledna ažurnost**, koja se ogleda u neprikosnovenoj obavezi učesnika na tržištu da sve naloge dobijene do određenog vremena obrade i realizuju istog dana;

- **primena kontokorentne i korespondentske politike** između tržišnih učesnika;

- **stabilnost, konzistentnost, kongruentnost i dosledna primena zakona** i svih podzakonskih propisa u odnosu na sve učesnike;

- *primena najjednostavnijih rešenja za cirkulaciju podataka i dokumenata;*

□□□ slobodan transfer kapitala i finansijskog tržišta.

Efikasnost tržišta kapitala svake zemlje pod uticajem je:

- akumulirane štednje,
- razvijenosti bankarskog sistema,
- podsticaja štednje poreskom politikom zemlje,
- razvijenosti dugoročnih HoV,
- razvijenosti berzi na kojima se trguje dugoročnim HoV,
- efikasnost tržišta novca,
- ukupne stabilnosti zemlje i
- samog tržišnog ambijenta i njegove razvijenosti.

1.1. PONUDA KAPITALA

Ponudu kapitala predstavljaju sva raspoloživa movcana sredstva u dužem roku od godne dana. Pri tom, ovde mislimo na svu sumu kapitala koji potiče iz nekoliko izvora, kao što su:

- svi vidovi štednje, kao odložena potrošnja
- svioblici transformacije mobilisanog novca u kapital banaka i
- zajmovi u inostanstvu

Smatra se da je najvažniji primarni izvor kapitala – onaj koji potiče iz štednje, kao odložene potrošnje društva.

Štednja, kao odložena potrošnja društva, se formira u sektoru stanovišta i u okviru privrednog i društvenog sektora zemlje. Kolika će biti ta dužina odlaganja trošenja zavisi od niza objektivnih i subjektivnih faktora, od kojih su najznačajniji sledeći:

- Stopa ostatka ličnog dohotka i akumulacije
- Stopa očekivanog prihoda u budućnosti
- Stepem razvijenosti instrumenata za stimulisanje štednje

Obim štednje zavisi od mnogih okolnosti. Ovde navodimo najvažnije:

- primanja stanovništva i njihova motivisanost da štede
- visina i raspodela neto dobitka, kao novostvorene vrednosti i
- funkcionisanje sekundarnog tržišta HoV.

Primanja stanovništva i njihova motivisanost da štede u direktnoj je zavisnosti od drugog činioca, tj. od visine i raspodele ostvarenog neto dobitka. Veća masa neto dobitka osnovna je pretpostavka većih primanja, tj. zarada zaposlenih i pri neizmenjenim uslovima raspodele. Motivi za štednju građana značajna su činilac štednje. Smatra se da jači motivi za štednju smanjuju fleksibilni deo tekuće potrošnje i povećavaju štednju. Sama motivisanost može biti materijalna i nematerijalna. Materijalni motivi pojedinaca su izraženi u želji za bogaćenjem i kapitalisanjem radi uvećanja lične imovine, kao i radi bolje i srećnije budućnosti svoje porodice. Od nematerijalnih motiva treba pomenuti želju pojedinca da

odlaganjem današnjeg trošenja obezbedi sebi srećniju, bezbedniju i bolju budućnost. Najveći broj autora smatra da su materijalni motivi jači od nematerijalnih, jer snažnije podstiču štednju stanovništva.

Postoje i motivi štednje privrednog sektora. Oni su raznovrsni i mnogobrojni: ostvarenje prihoda po osnovu štednje, održavanje dostignutog nivoa konkurentne prednosti uz permanentnu modernizaciju i usavršavanje svoje tehnologije, ostarivanje finansijske samostalnosti i nezavisnosti, korišćenje određenih beneficija i poreskih olakšica, itd. A primarni motivi štednje javnog sektora su: ostvarivanje ciljeva ekonomske politike, stvaranje uslova za stabilan privredni razvoj, ostvarivanje ciljeva socijalne politike i društvene nadgradnje, ostvarivanje prihoda po osnovu štednje, itd. Pored ovih stimulativnih, postoje i destimulativni faktori štednje, kao što su: politička, ekonomska i monetarna nestabilnost, nekonzistentan i nestabilan poreski sistem, administrativna i nestabilna politika kamatnih stopa, nerazvijenost finansijsko – bankarskog sistema, itd.

Visina i raspodela neto dobitka je veoma važno pitanje kojim treba da se bavi menadžment preduzeća. Menadžment, pored toga što mora istrajavati u borbi za povećanje neto dobitka, podjednako dosta mora da radi i na usavršavanju metode za njegovu raspodelu. Ako je to za preduzeće uslov opstanka, rasta i budućnosti razvoja i ako mu veći ostvareni neto dobitak znači mogućnost da se pri njegovoj raspodeli više izdvaja za jačanje materijalne osnove – kapitala, onda je to i sasvim razumljivo. Osnovni moto veće akumulacije neto dobitka treba tražiti u mogućnosti za:

- veću i bržu supstituciju pozajmljenog kapitala sopstvenim,
- jačanje snage sopstvenog kapitala radi povećanja konkurentske sposobnosti i ubrzanja rasta i razvoja preduzeća,
- stalno povećavanje finansijske samostalnosti i
- smanjivanje finansijskog rizika.

Funkcionisanje sekundarnog tržišta HoV može uvek značajno da doprinese povećanju raspoloživih oblika štednje, jer svi vlasnici slobodnog kapitala imaju široku mogućnost ulaganja u dugoročne HoV različitih stepena rizika i stope prinosa na kapital. To zato što putem kupoprodaje mogu lako menjati strukturu svog portfelja dugoročnih HoV i tako brzo dolaziti do gotovine. Postoji mnogo različitih:

- dugoročnih HoV
- prava po osnovu dugoročnih HoV,
- izdavalaca
- stopa prinosa
- rizika u vrednosti pojedinih dugoročnih HoV na sekundarnom tržištu, pa na brzim konvertovanjem jednih u druge HoV ili gotovinu, stvara uslove da mali valsnici kapitala postaju investitori – suvlasnici preduzeća, što samo povećava motive za štednju.

34

Drugi značajan izvor kapitala je **Transformacija mobilisanog novca u kapital banaka**

Ovaj izvor je isključivo rezultat "prerađivačke funkcije", bankarskog finansijskog sektora, koji je u mogućnosti da ogromne iznose štednje, koja se nalazi na štednim računima banaka u tzv. likvidnoj formi, delimično koristikao kapital, a da se pri tome banka ne izloži riziku nelikvidnosti.

Drugim rečima, **transformacija mobilisanog novca u kapital banaka** je uslov stalnog jačanja tržišta kapitala, jer banke jačaju svoju pasivu mobilisući novac u dpozite.

Ti depoziti po ročnosti su različiti: po viđenju, preko onih do nekoliko nedelja, meseca i godina. Samo oni depoziti raspoloživi preko godinu dana su sa karakterom kapitala. Banka može preraditi novac u kapital. To redovno čini plasirajući sve depozite ročnosti do godinu dana njihovom transformacijom u kapital. Da bi u tome uspela banka nastoji da ima više:

- deponenata,
- oročenih depozita i
- međusobno poslovno povezanih deponenata po viđenju.

Očekivanja su banke da ima maksimalan broj deponenata koji su međusobno poslovno povezani i sa oročenim depozitom, jer su tada veće i mogućnosti da će depoziti

biti održavana istom nivou, ili da će rasti. Naime, tada postoji mogućnost različitih rokova dospeća mnogih poslovno povezanih deponenata u međusobnim trgovanjima, jer će se trgovati bez izlaska novca iz banke. Sve to daje za pravo bankama da će u svojim u svojim računicama uspeti u transformaciji

postojećih depozita u kapital, radi njegovog plasmana u vidu dugoročnih kredita i povraćaja u vidu novog kapitala kao dugoročnog izvora finansiranja. Ako pored svih prduzetih mera dođe do povećanog podizanja novca sa depozita nego što je razlika između ukupnih depozita i dugoročnih plasmana pokrivenih tim depozitima, banka rizikuje da uđe u zonu nelikvidnosti i ako ne reši pravovremeno taj problem ide u sanaciju ili u bankrotstvo.

Motivi banaka da transformacijom vrše pretvaranje novčanih dokumenata u kapital su u obezbeđivanju većih kamata na dugoročne u odnosu na kratkoročne kredite. Razloge za takvo ponašanje treba tražiti u činjenici da je:

- rizik naplate kredita-plasmana proporcionalan dužini roka njegove naplate,

- dugoročno kreditiranje praćeno sa povećanjem svih troškova,
- ako je reć o hipotekarnoj garanciji za odobreni kredit pri ranje njegove naplate hipotekom je: mođe li zalođena stvar u prodajnom da pokrije tangirani kredit i sl.

Pribavljanje kapitala u inostranstvu vrši se najćešće u vidu kredita i ulaganjem u domaća preduzeća na valsnićkoj osnovi. Pribavljanje kapitala na ovaj naćin vezano je za profitabilnost ulaganja u domaća preduzeća, ta za sigurnost i stabilnost makroekonomskog i politićkog sistema zemlja.

Pribavljanje kapitala iz inostranstva kreditnim putem u trenutku pribavljanja povećava domaću ponudu kapitala, dok je u trenutku povraćaja smanjuje. Zaduđivanje putem kredita nosi rizik svake vrste, a pre svega zbog:

- ekonomske zavisnosti od sveta, zbog prevelike zaduđženosti,
- opasnosti od inflatornih gubitaka, te radi inflacije troškovnog karaktera.

Dok se pribavljanjem kapitala putem inostranih kredita povećava domaća ponuda kapitala, a pri povraćaju ista smanjuje, dotle se pri pribavljanju kapitala na vlasnićkoj osnovi ponuda kapitala samo povećava, a ne smanjuje, jer nema otplate i povraćaja glavnice uloženog

kapitala.

Ukupno formirani kapital po navedenim osnovama ne čini ponudu kapitala na tržištu. Ona se samo smanjuje za iznos samofinansiranja realne aktive vlasnika kapitala. Isto važi i za pojednice, kad formirani kapital iz odložene tekuće potrošnje ulažu u kupovinu trajno potrošnih dobra (stan, kuća, mehanizacija poljoprivrednika i sl.). Taj deo kapitala ide na uštrb ukupne ponude kapitala na tržištu.

Neki autori ukupnu ponudu kapitala na tržištu kvantifikuju obrascem:

$$PK = FK + MK - IK - AK$$

PK – ponuda kapitala

FK – ukupno formirani kapital

MK – ponovo aktivirani kapital u dugoročne HoV

IK – odliv kapitala otplatom inokredita i dividendi

AK – uloženi kapital domaćih vlasnika

Ostvarenje dobiti izražene u novcu centralni je problem svakog savremenog društva. To se postiže efikasnošću u korišćenju svih faktora razvoja među kojima je i novac. Faktori proizvodnje su: stanovništvo i ljudski potencijal, prirodni resursi i klima, instalirana osnovna sredstva, infrastruktura, veličina zemlje, geopolitički položaj, kultura i dr. a među kao posebanali kao vrlo značajan faktor koji omogućava efikanso korišćenje drugih u tržišnoj privredi jestei novac (finansije).

Ako dovoljno ne poznajemo razvojne faktore i različite načine njihovog korišćenja nećemo moći realizovati do kraja, mereno koliinski i vremenski, postavljee ciljeve privrednog i društvenog razvoja. To važi posebno za novac i finansije.

Kamata predstavlja cenu korišćenja finansijskih sredstava – kreditnih i novčanih resursa na finansijskom tržištu. Ona je i cena za žrtvovanj, odnosno za odricanje sadašnje na račun buduće potrošnje. Uz to, novac je i veoma značajan faktor proizvodnje, on se ulaganjem oploduje, donosi profit, pa je i to razlog da ima svoju cenju korišćenja u vidu kamate.

Štediše koje raspolažu slobodnim novčanim sredstvima prodaju njihovu upotrebu, tj. ustupaju ih u određenom roku onim licima kojima ta sredstava nedostaju uz ugovaranje perioda korišćenja sredstava i naknade za to, u vidu kamata. Otuda se i štednja definiše kao deo tekućeg dobitka koji se žrtvuje, odgovarajuću kamatu, koja se za to dobija u cilju povećanja imovine u budućem periodu.

Visina kamate zavisi od brojnih faktora među kojima su najznačajniji ponuda i tražnja novca i kapitala i profit koji se dobija plasmanom kapitala, ali i od stope prinosa realnih investicija, kretanja cena, špekulativnih transakcija idr.

Treba imati u vidu da visina kamate najviše zavisi od tražnje kredita, tj. od klime za investiranje. S druge strane, za debitore je kamata trošak investiranja, jer mora da se plati kreditoru. Time ona umanjuje profit debitora. Što je kamata veća, profit je manji i obrnuto, mada na profit deluju i veoma brojni drugi faktori (produktivnost, ekonomičnost, rentabilnost itd.)

1.2. OBLICI KORIŠĆENJA KAPITALA

Osnovni oblici korišćenja kapitala su zajmovni kapital i vlasnički-akcijski kapital. Zajmovni kapital je oblik korišćenja kapitala u kome se korisnik kapitala – preduzetnik javlja u ulozi dužnika, a vlasnik kapitala u ulozi poverioca, pri čemu se između njih stvara kreditni odnos. Ovaj kreditni odnos može biti direktno uspostavljen između vlasnika i korisnika, a može i indirektno preko posrednika – banke ili neke druge finansijske organizacije. Zajmovni kapital može se pojaviti u obliku: investicionog kredita, hipotekarnog kredita i dugoročnog zajma. Pod

investicionim kreditom

podrazumevamo svaku vrstu dugoročnog kredita bez obzira na namenu, način korišćenja, odobravanja i vraćanja, a koji za obezbeđenje od kreditnog rizika nema hipoteku, već neko drugo pokriće.

Hipotekarni kredit

predstavlja samo onu vrstu dugoročnog kredita koji je od kreditnog rizika obezbeđen hipotekom.

Osnovne karakteristike dugoročnog kredita, koje ga i razlikuju od kratkoročnog kredita su sledeće:

- Dugoročni karakter zajmovnog kapitala predstavlja njegovu osnovnu karakteristiku. Rok otplate dugoročnog kredita kreće se i od 70 godina, što zavisi od individualne sposobnosti korisnika zajma da uredno vraća isti.
- Veći stepen rizika je druga karakteristika dugoročnog zajma i ona predstavlja logičan nastavak njegove prve karakteristike. Što je rok otplate kredita duži, utoliko je stepen naplate rizika veći, i obrnuto. Ovde se pre svega misli na kreditni, kamatni i kursni rizik. Kreditni rizik znači nemogućnost naplate potraživanja u dogovorenom roku. Kamatni rizik označava promenu kamatene stope na tržištu u odnosu na dogovorenu. Kursni rizik se javlja u slučaju deviznih kredita, tako da ukoliko je ugovor zaključen u nekoj stranoj valuti, itekako postoji mogućnost promene intervalutarne domaće valute u odnosu na konkretnu valutu iz ugovora.
- Veća cena koštanja predstavlja rezultantu prve dve karakteristike. Na tržištu je uobičajena pojava da je kamata na dugoročne kredite veća od kamate na kratkoročne kredite za 1% do 6% , a nekada i više. Razlozi povećane kamatne stopesu, osim stepena rizika i dugoročnosti, visoki troškovi emisije i plasmana hartija zajmovnog karaktera, visoki troškovi utvrđivanja boniteta korisnika kredita, visoki troškovi upravljanja i rukovanja založnim materijalom, visoki troškovi unovčavanja potraživanja po osnovu ovih kredita, stanje ponude i tražnje na tržištu kapitala itd.

KOMPLETAN RAD MOZETE SKINUTI SA OVOG LINKA: [download](#)

MATURSKIRADOVI.NET - *Vaš oslonac za lakše školovanje*